

3 метою реалізації завдань кримінального провадження, працівники правоохоронних органів після вчинення кримінального правопорушення відразу на початковому етапі розслідування повинні зібрати дані про основні обставини розслідуваної події, які пов'язані із складом кримінального правопорушення. Встановлення таких обставин сприятиме виконанню завдань кримінального судочинства.

Обставини, які пов'язані зі складом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 397 КК України «Втручання в діяльність захисника чи представника особи» визначається як обов'язковими, так і факультативними ознаками складу втручання в діяльність захисника чи представника особи.

Подія кримінального правопорушення:

а) час, коли відбулося втручання в діяльність захисника чи представника особи (коли саме особа вчинити певні дії або утриматись від вчинення певних дій, або через несумлінне ставлення до своїх службових обов'язків виконала їх або не виконала). Наприклад, Менським районним судом Чернігівської області відповідно розглянуті матеріали кримінального провадження внесеного до Єдиного реєстру досудових розслідувань за № 42013260170000004 від 25.01.2013 року за підозрою ОСОБА_1 у вчиненні злочину передбаченого ст. 397 ч. 2 КК України і у результативній частині було вказано – обвинувальний акт повернути прокурору відділу прокуратури Чернігівської області. Однією із підстав було зазначено, що фактичні обставини кримінального правопорушення викладені узагальнено, не зазначено ряд важливих обставин: «Зокрема, не надано інформації стосовно того, який період часу ОСОБА_4 перебував в клініці; з ким мали проводитися слідчі чи інші процесуальні дії, які вимагали здійснення своєї діяльності захисниками ОСОБА_5 та ОСОБА_6» [1].

б) місце, де саме відбулось втручання (інформація про організацію, установу, де працює особа, яка здійснила втручання та конкретне місце, де вчинялись такі дії. Досить часто, одним із способів втручання в діяльність захисника чи представника особи є втручання в одним із різновидів професійної таємниці захисника чи представника особи – в адвокатську таємницю, предметом якої виступають питання, з яких громадянин або юридична особа зверталися до адвоката, зміст консультацій, порад, роз'яснень та інших відомостей, одержаних від адвоката під час здійснення ним своїх професійних обов'язків (ч. 1 ст. 9 Закону України «Про адвокатуру»). Саме тому важливо встановити місце і яким способом здійснювалося таке втручання. Так, наприклад, захисник звернувся із скаргою, з якої встановлено, що працівниками правоохоронних органів Тернопільської області було вчинено втручання в спілкування клієнта з адвокатом, а в подальшому за допомогою працівників прокуратури Тернопільської області, які приймали рішення про зняття грифів секретності з вказаних протоколів НСРД, вказані незаконні протоколи було використано під час судового розгляду та скерування скарг про притягнення адвоката

до дисциплінарної відповідальності, а саме зупинення адвокатської діяльності що призведе до усунення заявника як захисника від здійснення діяльності та надання правової допомоги ОСОБА_6 та ОСОБА_5 [2].

в) спосіб кримінального правопорушення (які саме дії були виконані особою, що призвели до спричинення суспільно-небезпечних наслідків (якщо мала місце активна протидія законній діяльності захисника чи представника особи) або які умови створила особа, які перешкоджають захиснику чи представнику особи надавати ефективну правову допомогу і реалізовувати надані ним законом права). Особливо необхідно звертати увагу на той факт, що диспозиція ст. 397 КК України сформульована таким чином, що подія кримінального правопорушення може мати місце лише за умови, якщо особа вчиняє в будь-якій формі перешкоди до здійснення правомірної діяльності захисника чи представника особи по наданню правової допомоги або порушення встановлених законом гарантій їх діяльності та професійної таємниці. Тому дізнавачу важливо встановити чи дійсно така діяльність була правомірною і чи належним чином регламентована. У такому випадку предмет доказування у кримінальному провадженні буде неповним і можливо бути оскаржений. Наприклад, знову із вказаного вище рішення суду зазначено, що: «Відсутнє описання того, які повноваження мали здійснювати захисники під час перебування ОСОБА_4 у лікарні, тобто якій саме законній діяльності захисників перешкоджав своїми незаконними діями обвинувачений. Немає обґрунтування того, що діяльність захисників була законною і конкретної вказівки на те, в чому вона виражалась» [1]. Отже, у вказаних випадках органом досудового розслідування не було встановлено законність діяльності захисників та інших обставин події кримінального правопорушення.

Хто виступає суб'єктом вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 397 КК України: анкетні дані особи, його становище, якщо він є службовою особою, то необхідно встановлювати його посаду, ким, коли і яким розпорядчим актом призначався на посаду, коло його службових обов'язків і посадову інструкцію чи інший нормативний або ж розпорядчий акт, яким регулюється його діяльність. Важливо звернути увагу на визначення та ретельний аналіз кола службових обов'язків особи, яку будуть притягувати до кримінальної відповідальності. Такі обставини мають ключове значення для встановлення наявності або відсутності в діях особи складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 397 КК України. Так, наприклад, у 2015 році було засуджено службову особу Бориспільської виправної колонії №119, майора внутрішньої служби, яка обвинувачувалась у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 397 КК України шляхом відмови захиснику у наданні побачень із засудженим в медичній клініці. У Вироку суду вказано наступне: «ОСОБА_8, працюючи з 23 серпня 2012 року начальником Менської виправної колонії управління

Державної пенітенціарної служби України в Чернігівській області (№91), яка розташована в Чернігівській області Менському районі смт. Макошино, провул. Леніна 5, будучи представником влади та службовою особою, зобов'язаною відповідно до п.4 своїх функціональних обов'язків, передбачених Посадовою інструкцією начальника колонії, організовувати та забезпечувати роботу установи згідно чинного законодавства, згідно п.47 «Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарання» затверджених наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань № 275 від 25 грудня 2003 року, уповноважений в наданні дозволів на побачення із засудженим, вчинив перешкоди до здійснення правомірної діяльності захисників» [4].

Чи була завдана шкода: державі, конкретній фізичній або юридичній особі, охоронюваним законом правам, свободам та інтересам яких їх було заподіяно (чи піддаються вони грошовій оцінці; яким саме охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам було заподіяно шкоду; в чому конкретно ця шкода проявилась (які витрати були понесені внаслідок втручання в діяльність захисника чи представника особи).

Форма вини: вчинення цього кримінального проступку характеризується лише прямим умислом, а відповідно чи мала місце необережність особи або службової особи у формі злочинної самовпевненості або злочинної недбалості необхідно встановлювати в ході розслідування.

Мотив втручання в діяльність захисника чи представника особи: хоч і мотиви вчинення таких дій можуть бути різними, проте вони не впливають на кваліфікацію діяння. Проте встановлення таких мотивів покладається на дізнавача з метою об'єктивності та встановлення всіх обставин вчинення кримінального правопорушення (такими мотивами можуть бути помилково зрозумілі інтереси служби, байдужість щодо своїх обов'язків, кар'єризм, співчуття іншим особам та інші).

Мета вчинення кримінального правопорушення: до чого прагнула особа, вчиняючи певні дії або утримуючись від їх вчинення (спростити собі роботу, швидше прозвітувати про виконання певних функцій перед керівництвом, отримати заохочення або уникнути дисциплінарного покарання по службі і т.п.). Важливо відзначити, що мотив та мета загалом не впливають на кримінально-правову оцінку втручання в діяльність захисника чи представника особи, але вони можуть враховуватися при призначенні покарання. Проте, останній аспект й урахування вимог п. 2 ч. 1 ст. 91 КПК України означає, що встановлення мотиву і мети даного кримінального правопорушення є обов'язком органу сторони обвинувачення. Саме тому такі обставини не можна ігнорувати.

Отже, встановлення вказаних обставин, враховуючи реалії практичної діяльності та судову практику вбачається за необхідне до

початку кримінального провадження, шляхом здійснення превентивних поліцейських заходів. Саме завдяки реалізації таких заходів можливе оперативне з'ясування ключових обставин кримінального правопорушення та відомостей про особу, яка його вчинила, для її якнайшвидшого встановлення та притягнення до відповідальності.

Список використаних джерел

1. Ухвала Менського районного суду Чернігівської області від 23 грудня 2014 року. Справа № 738/2867/14-к. Провадження 1-кп/738/126/2014. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/42050493>

2. Ухвала Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 13.08.2019 року. Справа №607/17667/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83807524>

3. Вирок Сосницького районного суду Чернігівської області від 10.09.2015 року. Справа № 738/2867/14-к. Провадження № 1-кп/745/28/2015. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/50054995>

Левицький Андрій Олегович,
т.в.о. начальника управління
криміналістичного забезпечення Головного
слідчого управління Національної поліції
України, кандидат юридичних наук

СУЧАСНЕ КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ

Проблемні питання техніко-криміналістичного забезпечення слідчих (розшукових) дій набувають особливого значення в умовах повномасштабної війни в Україні, оскільки стосуються одного з ключових напрямів роботи правоохоронних органів України – документування численних військових злочинів, скоєних російськими військовослужбовцями на території нашої держави. Проблематику, пов'язану із особливостями криміналістичного забезпечення розслідування воєнних злочинів розглядали у своїх працях О.М. Дуфенюк [1], Н.М. Татарин [2], Г. К. Тетерятник [3], Ю.Є. Філіпов [4], В.М. Щевчук [5, 6], В.І. Шепітько та ін. вчені-криміналісти, однак, багато її важливих аспектів ще залишаються невисвітленими.

Характеризуючи воєнні злочини як правову категорію, спеціалісти зазначають, що: 1) названі діяння є новими видами кримінальних правопорушень, які розслідують слідчі органи; 2) вони є складними у плані механізму учинення діями; 3) наслідки воєнних злочинів, як правило, постають у вигляді значної руйнації об'єктів цивільної інфраструктури, великої кількості неідентифікованих